

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ויקהל (חלק יא — שיחה ב)

יוצא-לאור למחזור הראשון מלימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ויקהל-פקודי, יט-כה אדר, ה'תש"פ (ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים לבריאה

שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

לזכות
החתן התמים הרב מנחם מענדל שי' הכהן דערען
וב"ג הכלה חי' מושקא שתחי' שמוטקין
לרגל בואם בקשרי השידוכין
י"ב אדר, ה'תש"פ

על ידי ולזכות הוריהם
הרה"ת ר' מנחם מענדל וזוגתו מרת דבורה שיחיו שמוטקין
הרה"ת ר' יוסף וזוגתו מרת מאריאשא באדאנא שיחיו דערען

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2020

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ויקהל ב

בלבד – מ"מ יש לפרש שהארון הי' הכלי היחיד שהוא עשהו בעצמו, או שרק הארון עשהו בלי סיוע זולתו. והטעם ע"ז ג"כ מובן לפי פשוטו של מקרא: הארון הי' דבר העיקרי והמקודש ביותר מכל כלי המשכן,⁸ ולכן נעשה דוקא ע"י בצלאל⁹ – החכם יותר והעיקרי מכל עושי מלאכת המשכן¹⁰.

וא"כ יש לתמוה: מה הכריחו לרש"י להוציא את הכתוב מפשוטו (ד, ויעש בצלאל היינו טענא ומש), ולפרש שהמלאכה רק נקראת על שמו (לפי שנתן נפשו על המלאכה)?

גם צריך להבין: מכיון שהכתוב אומר „ויעש בצלאל“, הי' לו לרש"י לכתוב בל' הפסוק – „(לפי שנתן נפשו על) העשיר“, ולא לשנות ולומר „המלאכה“?

(7) שהרי המשכן ענינו „ושכנתי בתוכם“, ובפרטיות הי' זה ע"י הארון „ונועדתי לך שם וגו'“ (תרומה כה, כב).

(8) וגם לפרש"י שנתן נפשו על הארון יותר משאר החכמים, מוכרח לומר כן – דאל"כ למה נתן בצלאל נפשו על הארון דוקא?

(9) וכן – ראו קרא הוי' בשם בצלאל (לה, ל), ולכן עשה הכלי שמשם בוא אח"כ כל הקריאות (ראה רש"י תרומה שם).

(10) בנוגע שאר הכלים י"ל בכמה אופנים: א) כמו שקרא ה' בשם בצלאל לבדו – גם בעשיית הכלים כן הוא. ב) שום כלי לא נעשה ע"י איש אחד, ולכן אינו מפרט מי עשאו. ג) מכיון שלא נעשה ע"י בצלאל (העיקר שבחכמי לב) ואי"ז הארון (העיקר שבכלים) אינו מפרט מי עשאו ומסתפק ב„ויעש“ סתם (שכ"ה לשון המקרא – ראה פרש"י ויחי מח, ב): והרבה מקראות קצרי לשון.

א. עה"פ „ויעש בצלאל את הארון וגו'“ מפרש רש"י: „ויעש בצלאל – לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים² נקראת על שמו“.

ומובן שכוונת רש"י בפירוש זה³, ליישב שאלה פשוטה המתעוררת בהתיבות „ויעש בצלאל“: מה שנתנה עשיית הארון, שדוקא בה פירש הכתוב שעשאה בצלאל, דלא כשאר כלי המשכן שבהם נאמר „ויעש“ סתם? – לזה מתרץ רש"י שלפי שנתן נפשו על מלאכת הארון יותר משאר החכמים נקראת על שמו.

אמנם צ"ל: הלא מובן, דאף שבכללות מלאכת המשכן השתתפו כל איש חכם לב היודעים בזה⁴, אי אפשר שכא"א מהם ישתתף בעשיית כאו"א מפרטי המשכן, אלא שכל אחד מהם עשה חלקו במלאכת הקודש של המשכן באחד הפרטים שלו⁵ – וא"כ הלא יש לפרש את הכתוב „ויעש בצלאל“ כפשוטו, אשר בצלאל (עצמו הוא לבדו) עשה את הארון.

[ואף שבודאי השתתף בצלאל (שהי' ראש לכל חכמי לב שהרי מלא „אותו רוח אלקים בחכמה גו' לעשות בכל מלאכת מחשבת וגו' ולהורות וגו'“⁶, ובמילא הרי עשה, או עכ"פ הורה) בעשיית כל כלי המשכן, ולא בהארון

- 1) פרשתנו לו, א.
- 2) בדפוס ראשון: החכמים.
- 3) וכפי' הש"ת.
- 4) פרשתנו לו, א"ב.
- 5) ולהעיר ממ"ש (פרשתנו לו, ד): איש איש ממלאכתו אשר המה עושים.
- 6) פרשתנו לה, לא ואילך.

ד, "ועשית" אין הכוונה כפשוטו, שמשנה לבדו יהי' העושה בפועל (והוא דבר הנמנע שיעשה את כל אלו המלאכות שנאמר בהם, "ועשית"); ואזרבה מפורש בקרא שנעשה עי", על איש חכם לב.. לעשות את כל מלאכת עבודת הקודש וגו' 16; ועוד יותר מפורש ברש"י 17: "שלא עשה משה שום מלאכה במשכן" – ומכיון שאת הציווי ד, "ועשית" (ברוב הפעמים עכ"פ, ומהם נלמד על כל מקום שנאמר "ועשית") אין לפרשו שהעשי' עצמה מוטלת על משה, אלא – שהוא יצווה וכו' על כל העשיות דהמשכן –

[ומצינו כבר שלשון ע"ד, "ועשית", מתאימה גם באם לא ייעשה הדבר כמו ידיו ממש, ומוכרח הוא במ"ש 18, "ויהי בונה עיר" ופרש"י ויהי קין בונה עיר 19 – וכי בכוחו של אדם אחד לבנות עיר שלמה! אלא הפי' שנבנה על פיו – וכמו כן הפירוש ב, "ועשית" שהי' נעשה על פיו],

וא"כ מה נשתנה הציווי דעשיית הארון שנאמר בו, "ועשו"?

(16) פרשתנו לו, א.

(17) פקודי לט, לג.

(18) בראשית ד, יז. אבל, "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" (וישלח לג, יז) – יל"פ שהוא מהמקראות קצרי לשון – שלא פי' מי הבונה בו.

(19) דרך אגב: רש"י זה – דוגמא בולטת דהכלל שנתבאר כמה פעמים, שבכו"כ פרש"י – מעתיק רש"י תיבות מהכתוב, היינו שכוונת פי' שכאילו היו התיבות דפירושו כתובות בפנים הכתוב בין תיבות הכתוב שמעתיק. ולולא "תיקון" הבחור הועצער היו צ"ל תיבות הכתוב שבפנים פרש"י כתובות באותיות כהתיבות שמעתיק רש"י לפני התחלת הפי', ובנדוד: ויהי קין בונה עיר ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך.

ב. ויובן כ"ז בהקדם מ"ש רש"י בפ' תרומה 10 בנוגע לכפורת הארון: "ואעפ"י שלא נתן שעור לעובי פירשו רבותינו 11 שהי' עובי טפח". ולכאורה מהו הטעם שרש"י משמיענו בפירוש פשוטו של מקרא הנ"ל שיעור עובי הכפורת (שלא נאמר עובי 12 בשאר הכלים), ובפרט שאין לזה הוכחה בפשוטו של מקרא כ"א כלשונו, "פירשו רבותינו"?

וי"ל שבזה בא להסביר, בדרך אגב 13, למה שינה הכתוב בלשון הציווי דעשיית הארון, "ונעשו (לשון רבים) ארון עצי שטים וגו'", דלא כהציוויים 14 דעשיית שאר הכלים והבגדים שנאמר בהם, "ונעשית גו' 15? שהרי מובן

(10*) כה, יז.

(11) סוכה ד, ב.

(12) ובסוכה (ה, א) מדובר בקומתו, משא"כ עובי ע"ד הפשט.

(13) כי אין הענין שרק זהו כוונתו, שהרי בעשיית המשכן וכליו ובגדי כהונה מביא רש"י הרבה דברים שאין להם הכרח בפש"מ – כי מובן גם לבן חמש למקרא שהפרטים המבוארים בהכתובים אינם כל הפרטים שהיו בהם, ומוכרח בפשטות שהיו עוד כו"כ פרטים. ולכן הפרטים הנלמדים בחלק ההלכה וכו' שבתורה ואינם סותרים הפי' הפשוט שבכתובים, מביאם רש"י בכדי לבאר מראה הבגדים והכלים. ועיין רש"י תצוה (כח, ד): ולבי אומר לי כו' ועוד אומר לי לבי כו' אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען ירוץ הקורא בו כו'.

ולהעיר מההפטורה דתצוה: הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם גו' ואם נכלמו גו' ועשו אותם (יחזקאל מג, י"א).

(14) מש"כ, "ונעשו לי מקדש גו'" אינו מעניינו, כי שם מדובר אודות כל המשכן כולו – המוטל על כל החמי לב.

(15) כמו שהקשה במדרש (שמו"ר פל"ד, ב) ובכמה מפרשי החומש (רמב"ן, אוה"ח וכו') – ותירוצום ע"ד המדרש ולא ע"ד הפשט.

— אם לא בסיוע של עוד בנ"א. ולכן נאמר „ועשו", ל' רבים.

ואף שגם בהקשרים כתיב²³, „ועשית את הקרשים גו", ומפורש ברש"י²⁴ „שלא היו יכולין להקימו .. מחמת כובד הקרשים" — הרי המדובר בהציווי הוא ע"ד העשרי ואפ"ל — מושכב. ופשיטא שלא הי' בזה דוגמת הענין דהגביה מן הקרקע והנחה ע"ג הארון — כמו שהי' בכפורת²⁵.

ג. וע"פ הנ"ל בפרשתנו ש„ויעש בצלאל את הארון גו", כוונתו בפשטות היא, לכאורה, שבצלאל בעצמו עשה את הארון — מתעוררת הקושיא: הרי מפורש בפ' תרומה: „ועשו ארון גו", שעשייתו תהי' על ידי רבים; ועוד (ועיקר): הרי א"א להיעשות ע"י איש אחד?!

ולכן מפרש רש"י „ויעש בצלאל" הוא (לא כפשוטו, אלא) לפי שנתן נפשו על מלאכת הארון נקראת על שמו.

ואף כי ודאי אשר כל החכמי לב נתנו נפשם על מלאכת המשכן שעשו הם, וכמש"נ בנוגע לכאו"א מהם: אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה²⁶ — לכן מוסיף רש"י לפרש: (שבצלאל נתן נפשו) „ויתר משאר חכמים".

אמנם עדיין צ"ל לאידך גיסא: מכיון שהעיקר ביתרון מעלתו של בצלאל ויחודו הי' בתפקידו ד„ולהורות נתן בלבבו"²⁷, היינו שהוא הי' מורם

ועכצ"ל שזהו החידוש בעשיית הארון — „ועשו" ל' רבים — להורות שמלאכת הארון אינה ע"י איש אחד כ"א ע"י רבים דוקא — משא"כ בשאר כלי המשכן — „ועשית", שפי' כולל, כנ"ל, יחיד או רבים. וליישב ע"ד הפשט²⁸ הקושיא מה נשתנה הארון משאר הכלים בזה — מוכרח רש"י לבאר פרט שבארון שלכן א"א שיעשהו יחיד (אף שלא נמצא הפרט כ"א בתושבע"פ), ולכן מעתיק פירוש רבותינו ומקדים לזה ומאריך: ואעפ"י שלא נתן שיאור לעובי' (כמו בכל הכלים שלא נתן שיעור לעובי' — כאן שאני ש)פירשו (לא „אמרו" — כ"א „פירשו") רבותינו שהי' עובי' טפח.

ומובן בפשטות שאין בכחו של אדם אחד לעבוד ולעשות חתיכת זהב רבת משקל כזה²¹ — הכוללת זהב הכפורת והזהב רב שממנו נעשו שני הכרובים²²

(20) משא"כ, במדרש ברמב"ן וכו' (הנסמן לעיל בהערה 15).

(21) ואף שגם בנוגע להמנורה כתיב (תרומה כה, לא) „ועשית מנורת זהב טהור", והמנורה הייתה „ככר זהב טהור" (שם לט) שגם זה משא כבד (ראה פרש"י שם שזהו קך ליטרא) הרי הי' זה „משקלה עם כל כלי" (כפי' הרמב"ן בפרש"י שם); גם את"ל שזהו משקל המנורה בפ"ע (רא"ם וכו' בפרש"י שם) הרי פרש"י שמשמה לבד טלטל הככר והשליכו לאור (שם כה, לא).

(22) משא"כ ארון עצמו הרי יש פלוגתא אם הי' עובי השולים טפח (יומא עב, ב) (ואין הלכה כמותו מ"נ מצוה צה). ועוד שבכפורת הי' בו גם זהב הכרובים וצריך הי' להגביהו ולהניחו על הארון. ובפרט שבפשטות הכתוב (תרומה כה, כא) משמע שנתנית הכפורת על הארון הוא גמר עשייתו* הארון — אף שהכפורת הוא כלי בפ"ע (סוכה ה, א). וראה צפע"נ ר"פ תרומה.

(23) תרומה כו, טו.

(24) פקודי לט, לג.

(25) וכן בהאדנים שכתוב בהם (תרומה כו, יט) „תעשה", אף שכל אדן הי' ככר כסף (פקודי לח, כז) — לא הי' הכרח להגביהם בעת עשייתם כו'.

(26) פרשתנו לו, ב.

(27) שם לה, לד.

* (ראה לקמן בפנים ט"ג).

זוהו דיוק רש"י „לציווי מלאכת המשכן“, המלאכה בפועל.

וכן הוא בנדוד²⁷: נתינת נפשו המיוחדת של בצלאל בנוגע להארון היתה עד ל„מלאכת הארון“, היינו גם בהמלאכה והפעולה של הארון – משא"כ בשאר כלי המשכן.

ד. ה„יינה של תורה“ שבפרש"י זה: הכח דמס"נ הוא למעלה מכל כחות האדם, הן המקיפים והן הפנימיים. אמנם תכלית הכוונה היא, שכח המס"נ יחדור תוך כל כחות האדם, עד לכח הכי תחתון, כח המעשה, שגם העשיות והפעולות שלו תהיינה מתאימות לתנועת המס"נ שלו.

ולזה מרמז רש"י בהמס"נ של בצלאל על הארון: „לפי שנתן נפשו על המלאכה“, וכנ"ל הרי „המלאכה“ היא הפעולה הממשית – ז. א. שהמס"נ שלו נמשכה בכל הכחות ועד לכח העשי' שלו, שגם בהמלאכה ה' ניכר שנתן נפשו.

ועי"ז, הנה לא זו בלבד שכל פעולות הכחות הן באופן אחר (מצד תנועת המס"נ שבהן), כ"א שגם הכחות מצד ענינם הם (כפי שהם כחות פרטיים בתכונות פרטיות) מתעלים עי"ז לדרגא געלית יותר. וזהו שרש"י ממשיך: „יותר משאר חכמים“, שע"י המס"נ שלו נתוסף לו יתרון בכל הכחות עד לכח הכי עליון, כח החכמה, שהוא בבחי' „יותר“ מכפי שהחכמה היא מצ"ע (והיינו כמו שהיא אצל „שאר חכמים“ שלא נתנו נפשם). וכמובן גם מהמאמר „אין חכם כבעל הנסיון“³¹,

ומדריכם של כל איש חכם לב בכל מלאכה ומלאכה (דלזה נחוץ כשרון נעלה ומיוחד, נוסף להשלימות, בחכמה כתבונה ובדעת וגו') – וא"כ בודאי שנתן נפשו יותר משאר החכמים גם בעשיית שאר כלי המשכן, ולמה הודגשה מעלה זו דוקא בעשיית הארון?

לזה דייק רש"י לאמר „לפי שנתן נפשו על המלאכה“ (ולא „על העשי'“) – דיש הפרש בתוכנן של ב' לשונות אלו: הגדר של עשיית איזה דבר כולל במשמעותו את כל הפרטים שעל ידם נגמר ונשלם הדבר הוא, היינו לרבות גם פרטים שאינם פעולות ומלאכות – כי בצירוף כולם היא עשייתו ושלמותו של הדבר. וכפרש"י במעשה בראשית²⁸ „ויעש – תקנו על עמדו, תקנם בצביונם ובקומתו“. ובמילא מובן שכן הוא בנוגע ל„עשיית המשכן“: בהעשי' כלולה לא רק עבודת ומלאכת המשכן בפועל, כ"א גם כל שאר הפרטים הנחוצים לבנין המשכן וכליו – ובכללם גם הלימוד וההוראה על הבנין והמלאכה.

משא"כ „מלאכה“ פירושה הוא עבודה ופעולה; וכן הוא בנוגע ל„מלאכת המשכן“, העבודה והפעולה שהיתה בהמשכן²⁹. וכדמוכח זה גם מפירוש רש"י³⁰: „הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת – ולכאן, וכי כל מה שהי' בעשייתו אינו דוחה את השבת – הרי יש בה כמה פרטים המותרים בשבת, ובפרט הלימוד וההוראה שבוה? אלא

28) בראשית א, ז. כה.

29) ודוק בפרש"י (פרשתנו לו, ז) שפי' והמלאכה – מלאכת ההבאה ולא נתינת התרומה.

30) פרשתנו לה, ב.

31) ראה עקידה שער יד. ולהעיר מס' השיחות קיץ ה'ש"ת ע' מה. ובכ"מ.

אביו*⁴⁰ – „בצלאל בן אורי בן חור“: „אורי“ הוא מלשון „אור“, שהו"ע בחי' ז"א⁴¹, או – חכ"ל⁴² ראשית דע"ס, ו"חור" הוא מלשון נקב, בחי' הנוקבא, ספי' המלכות⁴³, סיפא דכל דרגין, ו"בצלאל" הו"ע „בצל א"ל“⁴⁴ בחי' שלמעלה מכהנ"ל, כי א"ל הוא חסד⁴⁵ – תחלת ז"א, יומא דאזיל עם כולי יומין⁴⁶ או גם למעלה לגמרי – מז"א ומל', ממדות ומכל הע"ס, שהרי הוא שם הראשון שבי"ג מדות הרחמים⁴⁷, וכ"ש ש"צל א"ל", שהוא המקיף והצל של שם א"ל, הוא למעלה מכהנ"ל – מכוון לענין הנ"ל שכח המס"נ הוא למעלה מכל הכחות מקיפים ופנימיים (וז"א ומל', שז"א לגבי מלכות הו"ע מקיף⁴⁸), והוא ממשיך מבחי' שלמעלה מכל הספירות, בחי' הכתר.

* (40) עיין זה"ב קנב, סע"א.

(41) ראה אוה"ת פקודי ע' ב'רלד, אוה"ת ויקרא ע' רלא, אוה"ת שובה ע' א'תקיד, ש"אורי" הוא בחי' חסד. [ואף שמבואר שם שבצלאל הוא בחי' יסוד – יש לתווך עם משנ"ת כאן, כי יסוד הוא בקו האמצעי העולה עד פנימיות הכתר].

(42) זוהר (מוכא בכ"מ בדא"ח) (שערי אורה ד, א (וראה שם צח, ב). משכני הא' תש"א פ"ב. ועוד), ולא מצאתיו לע"ע בזהר). וראה לקו"ת בהעלתך לד, ג.

(43) ראה אוה"ת תשא ע' תתקנ. ושם שאורי וחור הם בחי' יחוי' ויחור' (ז"א ומלכות).

(44) פרש"י פקודי לח, כב.

(45) לקו"ת תזריע כג, ג בשם הע"ח ובכ"מ.

(46) ראה זח"ג קצא, ב. נתבאר בע"ח שבי"ח ד"ב. פע"ח שחה"ס פ"א. לקו"ת האזינו עו, ב. ועוד.

(47) ראה אוה"ת תשא ע' א'תקמט. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1348 בארוכה כל הדעות.

(48) ראה סידור נח, ד שז"א ומל' הוא בחי' טובב וממלא. ובלקו"ת שה"ש כט, א שהמשכת סוכ"ע כשבא בגילוי בממכ"ע זהו הנק' יחוד ז"ו"נ.

שע"י שהמס"נ באה בנסיון, היינו במעשה בפועל, נתוסף בהחכמה שלו, עד ש"אין חכם" כמוהו.

ומסיים רש"י: „נקראת על שמו“, שכ"ז נעשה לפי שע"י המס"נ ממשכים („נקראת“) בחי' הכתר³² שנקראת „שמו“³³, שהיא („על“) למעלה מכל הספירות ופועלת בהם; לכן גם בנפש האדם היא פועלת עילוי בכל הכחות („שנשתלשלו מהם“³⁴ מהספירות דלמעלה).

ה. וכח המס"נ הלזה בא לבצלאל בירושה מאבי אביו חור³⁵ שמסר נפשו למנוע חטא העגל³⁶, שהוא היפך ענינו של המשכן – „ושכנתי בתוכם“³⁷ [אשר לכן צוה לעשות המשכן „כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל“³⁸], היינו שחור מסר נפשו שתומשך השכנת שכינתו ית' למטה, לכן גם בן בנו, בצלאל, מסר נפשו על מלאכת הארון, שבו הוא עיקר הגילוי ד' „ושכנתי בתוכם“³⁹.

ולכן מרומז ענין הנ"ל (שבסעי' ד') גם בשם⁴⁰ בצלאל ושם אביו ושם אבי

(32) לקו"ת אמור לג, ג ואילך.

(33) לקו"ת פקודי ז, ד.

(34) תניא רפ"ג.

(35) עפ"ז יומתק למה כתוב גם „בן חור“ (תשא לא, ב. פרשתנו לה, ל) – כי מס"נ מצינו מפורש באבי אביו חור.

(36) סנה' ז, א. פרש"י תשא לב, ה.

(37) תרומה כה, ח.

(38) תנחומא תרומה ח. וראה גם פרש"י תשא לא, יח. לג, יא. ר"פ פקודי. וראה לקו"ש ח"ו ע' 153 ואילך.

(39) רמב"ן ר"פ תרומה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1346 בארוכה. לעיל ע' 118 ואילך.

(40) ראה תשובות וביאורים סי' א'.

שיעשה תחלה כלים, הפנימיים ואח"כ המשכן, מקיף.

אמנם בצלאל אמר שאף שזהו דרגתו, מ"מ עד שמגיע לדרגא זו צריך לעלות ממטה למעלה מדרגא לדרגא, לכן "עשה את המשכן תחלה ואח"כ עשה כלים", כי בעבודת האדם צריכים להמשיך תחלה בחינת המקיף, ואח"כ פועל המקיף על הכחות פנימיים⁵⁰.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשל"א)

(50) ראה תו"א פרשתנו פת, ג ואילך.

ו. עפ"ז יובן ג"כ הטעם שמשה ציווה לבצלאל "לעשות תחלה כלים ואח"כ משכן", ובצלאל "עשה המשכן תחלה ואח"כ עשה הכלים": מכיון שדרגת בצלאל היא למעלה ממקיפים ומפנימיים, ושם הרי הפנימיים מושרשים יותר⁴⁹, לכן רצה משה

(49) ראה אוה"ת ויקהל ע' ב'ריד ואילך. וראה יהל אור ע' קצא שהקו שרשו נלקח מבחי' שלמעלה מעצם האור כו' אף שהוא מקיף את הקו.

